

S. JANINA WIĘCEK

INSTYTUTY ŚWIECKIE

WPROWADZENIE

W ciągu wieków, w różnych momentach historii Kościoła Pan Bóg powoływał ludzi do realizacji swych zamiarów wobec świata, Kościoła i drugiego człowieka. Jedną z form spełniania Bożych planów w obecnej rzeczywistości jest świadectwo życia konsekrowanego Bogu w świecie, dawane przez Instytuty świeckie.

Instytuty świeckie (Instituta saecularia) zostały prawnie uznane przez Kościół jako nowy stan rad ewangelicznych w roku 1947 Konstytucją Apostolską Piusa XII „Provida Mater Ecclesia”. Mówi się w niej, że pod nazwą Instytuty świeckie rozumie się zrzeszenie „kapłanów i ludzi świeckich, których członkowie w celu dążenia do doskonałości chrześcijańskiej i całkowitego oddania się apostołstwu składają profesję praktykowania w życiu świeckim rad ewangelicznych”¹.

Istotą swoistego charyzmatu Instytutów świeckich jest ich świeckość. Ta świeckość, przy równoczesnej wierności konsekracji, stanowi rację istnienia tychże Instytutów, a nadto wyraża się w ich działalności i apostołstwie. Apostołstwo bowiem Instytutów świeckich dokonuje się w świecie poprzez świeckie zawody i różne formy działania.

¹ Pius XII, Konstytucja Apostolska: Provida Mater Ecclesia, 1947, art. 1 (dalej: PrM).

1. PRZYCZYNY POWSTAWANIA INSTYTUTÓW ŚWIECKICH — GENEZA I ROZWÓJ

Gdy sięga się do genezy Instytutów świeckich w Kościele odnosi się wrażenie, że przyczyna powstawania takich właśnie wspólnot tkwi w specyfice obecnej rzeczywistości świata, w pilnej potrzebie apostołstwa w każdym środowisku. Ludzie poszukują nowych form działania, coraz więcej jest rozdzwienku między wiarą i życiem, bezsens życia, laicyzacja obejmująca wszystkie dziedziny myślenia, życia i działania ludzkiego. Trzeba pomóc dzisiejszemu człowiekowi odnaleźć zagubioną drogę wiary, sens życia, trzeba mu ukazać wartości nieprzemijające, pomóc mu uczynić życie codzienne bardziej chrześcijańskim, pomóc rozwiązywać piętrzące się problemy „po Bożemu” i zarazem jakoś bardzo po ludzku.

Kto to ma robić? „Żniwo wielkie, robotników mało...” (Łk 10, 2) a i ci, którzy są — kapłani i osoby zakonne chociaż „...do istoty życia zakonnego należy działalność apostołska i dobroczynna”, nie zawsze i nie wszędzie mogą dotrzeć z ewangelizacją i mimo, że pracują dla świata, ze swej nautry stanu zakonnego nie są w tak ścisłej łączności ze światem jak ludzie świeccy i czasem bardzo trudno im pracować owocnie, bowiem w swym nauczaniu, posługiwaniu i pełnieniu dzieł miłosierdzia — mimo dostosowywania swych Ustaw do potrzeb czasu — muszą apostołskim działaniu uwzględniać charakter życia zakonnego.

Sobór Watykański II w Konstytucji duszpasterskiej „*Gaudium et spes*” mówi o zatroskaniu Kościoła o dzisiejszy świat i o wzajemnym stosunku Kościoła i świata: „Kościół ... kroczy razem z całą ludzkością i doświadcza tego samego losu ziemskiego co świat — istniejąc w nim jako zaczyn i niejako dusza społeczności ludzkiej, która ma się odnowić i przemienić w rodzinę Bożą”². Aby tego mógł dokonać, nie wystarczają już dotychczasowe formy apostołstwa. Wciąż pojawia się konieczność powoływania form nowych, bardziej dostosowanych do warunków i okoliczności życia ludzkiego, „popelnionych jakby od strony świata”³ i łatwiej przez to trafiających do współczesnego człowieka, czyli apostołstwo świeckich. Bowiem „...świeccy mogą apostołować między podobnymi sobie. Tutaj uzupełniają świadectwo życia świadectwem słowa ... w środowisku pracy czy zawodu ... mają odpowiedniejszą sposobność wspomaganiania braci”⁴.

W Kościele zawsze byli ludzie ożywieni duchem apostołskim i troską

² Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym, 40.

³ Sobór Watykański II, Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego, 11 (dalej: DZ).

⁴ Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich, 13 (dalej: DA)

o dusze ludzkie, odczytujący znaki czasu i odważnie podejmujący różne inicjatywy, wczuwający się w sytuacji i potrzeby Kościoła.

Już pod koniec XVIII wieku na skutek rewolucji francuskiej, kiedy zaszła potrzeba apostołstwa ukrytego, indywidualnego, zakonspirowanego, powstawały stowarzyszenia religijne bez życia wspólnego i bez wspólnego stroju, które oddawały się pracom właściwym zakonom pozbawionym w tym okresie możliwości pełnienia dzieł apostołskich. Stowarzyszenia te powstawały szczególnie we Francji, Niemczech, Austrii, Włoszech, Holandii i Hiszpanii, i przetrwały do czasów współczesnych. Papież Pius XII Konstytucją Apostolską „Provida Mater Ecclesia” zatwierdził je w 1947 roku jako tak zwane Instytuty świeckie i zaliczył do stanu doskonałości ewangelicznej⁵.

Ten nowy ruch w Kościele, który na pewno powstał z natchnienia Ducha Świętego, łączy poświęcenie się Bogu przez pełną konsekrację życia według rad ewangelicznych z odpowiedzialną obecnością w świecie i działalnością zmierzającą do przekształcenia świata, do uzdrowienia go od wewnątrz. Te dwa elementy stały się źródłem narodzin i rozwoju Instytutów świeckich⁶.

Właściwą specyfiką Instytutów świeckich odróżniającą je od innych wspólnot religijnych konsekrowanych Bogu, jest ich charakter „świecki”⁷. Spełniając zadania ludzi świeckich, mają wielorakie i rozległe pole apostołstwa. Jakie są zadania ludzi świeckich w Kościele, określa jasno Sobór Watykański II: „Zadaniem ludzi świeckich ... jest szukać Królestwa Bożego, zajmując się sprawami świeckimi i kierując nimi po myśli Bożej..., aby wykonując właściwe sobie zadania, kierowani duchem ewangelicznym przyczyniali się do uświęcenia świata na kształt zaczynu, od wewnątrz niejako ... i w ten sposób przykładem, zwłaszcza swego życia, promieniując wiarą, nadzieją i miłością, ukazywali innym Chrystusa. Szczególnym więc ich zadaniem jest tak rozświetlać wszystkie sprawy doczesne z którymi są związani, i tak nimi kierować, aby się ustawicznie dokonywały i rozwijały po myśli Chrystusa i aby służyły chwale Stwórcy i Odkupiciela”⁸.

Te wytyczne Soboru Watykańskiego II odnoszące się do wszystkich katolików świeckich, zostały w pewnym sensie już wcześniej przyjęte za wytyczne przez Instytuty świeckie. Charakter świecki Instytutów pozwa-

⁵ Por. Fr. Bączkowiec; Prawo Kanoniczne, Opole 1957, T. I, s. 622.

⁶ Paweł VI, Przemówienie z okazji 25 rocznicy wydania Konstytucji Apostolskiej „Provida Mater Ecclesia”, w: Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium Kościoła, Roma 1957, s. 57.

⁷ Tamże, s. 61.

⁸ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele, 31 (dalej: KK).

la zaangażować się w rzeczywistość doczesną świata i przenikać ją duchem Ewangelii Chrystusowej, „na kształt zaczynu, od wewnątrz niejako...”⁹, przybliżać światu Kościół i Kościołowi świat.

Załączka Instytutów świeckich można się dopatrzeć już w pierwszych gminach chrześcijańskich, gdzie poszczególne osoby poświęcały się Bogu w dziewictwie, żyjąc w świecie, we własnych rodzinach i przez przykład swego konsekrowanego Bogu życia, pociągały do Chrystusa wielu spośród swego otoczenia.

Kardynał Ildebranto Antoniutti w swym przemówieniu na otwarcie międzynarodowego spotkania Instytutów świeckich powiedział: „Historia Instytutów świeckich jest tak dawna jak Kościół”¹⁰. I rzeczywiście, w historii Kościoła od samego początku spotykamy ludzi świeckich dążących do doskonałości, ascetów, różne ugrupowania religijne i stowarzyszenia.

Instytuty świeckie, jako stowarzyszenia realizujące poświęcenie się Bogu w stanie świeckim i oddziaływujące apostołsko datują się od pierwszej połowy XIX wieku. Tryb życia członków — tych w pewnym sensie wspólnot — choć bez życia wspólnego i bez habitów, obok stron pozytywnych, napotykał na wiele trudności a nawet na niebezpieczeństwa. Dlatego Kościół widział konieczność wzięcia w opiekę i określenia natury prawnej Instytutów świeckich i ich stosunku do Stolicy Apostolskiej. W Dekrecie „Ecclesia Catholica” wydanym przez Świętą Kongregację Biskupów i Zakonników i potwierdzonym przez Ojca św. Leona XIII dnia 11.VIII.1889 roku jest mowa o tym, że nie zabrania aprobowania takich Instytutów, ale „...nie jako Instytuty zakonne o ślubach prostych ani nie jako prawdziwe zgromadzenia zakonne o ślubach prostych, ale jedynie jako pobożne stowarzyszenia, które nie odpowiadają aktualnym wymaganiom prawodawstwa zakonnego i nie mają profesji zakonnej w ścisłym sensie. Jeśli nawet składa się tam śluby, to są one tylko ślubami prywatnymi, a nie publicznymi, tak jak śluby przyjmowane przez uprawnionych do tego przełożonych w imieniu Kościoła”¹¹. Ponadto jeszcze zastrzeżenie, że mogą uzyskać aprobatę jedynie wtedy, gdy są dokładnie znane swoim ordynariuszom i podlegają ich jurysdykcji. Choćby stowarzyszenia te rozwijały się i pomnażały swoją liczbę, Kodeks Prawa Kanonicznego nie wypowiedział się jeszcze wtedy na ich temat. I Konstytucja Apostolska Leona XIII „*Conditae Christo*” z 8.XII.1900 roku zajęła się również tylko zgromadzeniami zakonnymi, ponieważ — jak powiedział później Ojciec Św. Pius XII, zagadnienie Instytutów świeckich nie wydawało się jeszcze wystarczająco dojrzałe¹².

⁹ KK 31.

¹⁰ Kard. I. Antoniutti, Przemówienie na otwarcie międzynarodowego spotkania Instytutów świeckich, 20 IX 1970, w: Instytuty świeckie..., dz. cyt., s. 79.

¹¹ PrM 10, w: Instytuty świeckie..., dz. cyt., s. 21.

¹² Tamże, por. PrM 11, s. 22.

Natura prawna Instytutów świeckich została określona dopiero Konstytucją Apostolską „Provida Mater Ecclesia” Piusa XII dnia 2 lutego 1947 roku. Jest to data nadania Instytutom świeckim — zwanym dotąd również stowarzyszeniami — tej oficjalnej nazwy „Instytuty świeckie” z formą życia konsekrowanego Boga w świecie.

Oficjalne dane statystyczne rozwoju Instytutów świeckich z ostatnich lat:

W 1962 roku formalnie zatwierdzonych było 58 Instytutów świeckich, w 1970 roku — 100,

w 1975 roku — 117. W tych 117 na prawie diecezjalnym — 88, na prawie papieskim — 29.

Instytuty męskie (bez święceń) — 4, około 400 osób.

Instytuty kleryckie (zrzeszeni kapłani) — 5 Instytutów ok. 3.000 kapłanów. Łącznie figurujących statystycznie jest ok. 50 000 członków.

W latach 1974—1975 130 różnych związków religijnych wniosło podania o zatwierdzenie ich jako Instytuty świeckie¹³.

W Polsce oficjalnie nie słyszy się o Instytutach świeckich, lecz przypuszczalnie również w naszej Ojczyźnie Instytuty świeckie istnieją i oddziałują apostołsko.

W roku 1967 Święta Kongregacja Zakonów zmieniła swą nazwę na: Kongregacja Zakonów i Instytutów świeckich¹⁴.

2. CHARAKTER PRAWNY INSTYTUTÓW ŚWIECKICH

Przez charakter prawny Instytutów rozumiemy ustrój organizacyjny wyodrębniający jedne Instytuty od innych oraz zasadnicze normy, jakimi mają się kierować.

Instytuty świeckie dzielą się na: żeńskie, w największej liczbie, męskie i kleryckie.

O charakterze prawnym Instytutów świeckich mówią 3 dokumenty Kościelne:

- 1) Konstytucja Apostolska Piusa XII „Provida Mater Ecclesia” z dnia 2 lutego 1947 roku,
- 2) Motu proprio Piusa XII „Primo feliciter” z dnia 12 marca 1948 r.
- 3) Instrukcja Świętej Kongregacji do spraw Zakonów „Cum Sanctissimus” z dnia 19 marca 1948 roku. Instrukcja ta zawiera uporządkowane przepisy dwu poprzednich dokumentów.

¹³ Fr. Bogdan, *Prawo Instytutów życia konsekrowanego*, Poznań—Warszawa 1977, s. 401.

¹⁴ Tamże, s. 401. Zmiana nazwy „Święta Kongregacja Zakonów” na „Kongregację Zakonów i Instytutów Świeckich Konstytucją” „Regimini Ecclesiae” z dnia 15 VIII 1967 r. (Acta Apostolicae Sedis, 59).

Poza ogólnymi przepisami prawa kanonicznego obowiązującego Instytutu świeckie, rządzą się one:

- 1) normami prawnymi Konstytucji Apostolskiej „Provida Mater Ecclesia”, która stanowi jakby Statut wszystkich Instytutów świeckich,
- 2) przepisami wydawanymi przez Świętą Kongregację do spraw Zakonów i Instytutów świeckich czy to dla wszystkich Instytutów czy tylko dla niektórych z nich,
- 3) własnymi zatwierdzonymi Konstytucjami ¹⁵.

Na mocy specjalnego przywileju Instytuty świeckie mogą być agregowane do zakonów i Instytutów zakonnych, aby mogły być przez nie wspierane, czy nawet w jakiejś formie kierowane. Gdyby chodziło jednak o większą zależność, która mogłaby w jakiś sposób naruszyć autonomię władzy danego Instytutu, można uzyskać zezwolenie tylko zupełnie wyjątkowo, przy wielkich środkach ostrożności ¹⁶.

Instytuty świeckie posiadają osobowość prawną ¹⁷. Mogą być formalnie erygowane przez ordynariusza miejsca jako Instytuty na prawie diecezjalnym ¹⁸. Władzę erygowania Instytutu biskup może otrzymać od Św. Kongregacji do spraw Zakonów, powiadamiając ją o planowanej erekcji i o zastosowaniu Norm a także innych przepisów przez nią ustalonych. Po dokonanej erekcji biskup ordynariusz powinien powtórnie powiadomić Św. Kongregację o dokonaniu tego aktu. Nie może erygować Instytutu wikariusz generalny ani wikariusz kapitułny ¹⁹.

Instytuty na prawie diecezjalnym mogą się starać o dekret pochwalny lub aprobatę Stolicy Apostolskiej, spełniając wszystkie warunki przepisane Normami oraz przepisy stosowane w praktyce w odniesieniu do zgromadzeń i stowarzyszeń życia wspólnego ²⁰.

Powołujący do życia Instytuty świeckie powinni mieć na uwadze, poza ogólnymi wymaganiami Kodeksu Prawa Kanonicznego ²¹:

1. Aby członkowie dążyli do doskonałości za pomocą następujących środków:

- a) przez złożenie wobec Boga profesji celibatu i doskonałej czystości potwierdzonej — zgodnie z Konstytucjami — ślubem, przysięgą lub poświęceniem obowiązującym w sumieniu,

¹⁵ Por. Fr. Bogdan, dz. cyt., s. 412.

¹⁶ Instrukcja Świętej Kongregacji do Spraw Zakonów, 9° (dalej: CumS), w: Instytuty świeckie..., dz. cyt., s. 43.

¹⁷ KPK, kan. 492 § 2.

¹⁸ Por. Fr. Bączkowiec, dz. cyt., T. 1, s. 623.

¹⁹ Por. PrM, Normy Art. V § 1, w: Instytuty świeckie..., dz. cyt., s. 27; CumS 3°, w: Instytuty świeckie..., dz. cyt., s. 39; Fr. Bączkowiec, dz. cyt., T. 1, s. 622.

²⁰ Por. PrM, Normy Art. VII § 2, w: Instytuty świeckie..., dz. cyt., s. 28; Fr. Bączkowiec, dz. cyt., s. 624.

²¹ KPK, kan. 492 § 1.

- b) przez ślub lub przyrzeczenie posłuszeństwa oraz praktykowanie miłości i apostołstwa w zależności od przełożonych według Konstytucji,
- c) przez ślub lub przyrzeczenie ubóstwa według norm w tej dziedzinie i wymagań Konstytucji.

2. Aby więź łącząca Instytut z jego członkami była stała — wieczna lub czasowa, wzajemna i pełna.

3. Aby Instytut posiadał jeden lub kilka domów wspólnych, w których mogliby przebywać przełożeni główni lub okręgowi, aby w nich mogły się odbywać spotkania, rekolekcje, formacja członków, czy też mogli zamieszkać członkowie niezdolni do pracy z powodu wieku, choroby, lub dla których nie byłoby wskazany mieszkanie prywatnie u siebie czy u innych osób²². Instrukcja Św. Kongregacji „Cum Sanctissimus” (z 1948 r.) reguluje te sprawy dokładnie i podaje przepisy właściwego organizowania Instytutów świeckich.

W Instytutach świeckich może być stosowana międzydiecezjalna i powszechna struktura hierarchiczna. Możliwe jest też tworzenie Federacji Instytutów, które jednak zachowują charakter lokalny własnego kraju, regionu czy diecezji zgodnie z prawem i duchem Kościoła²³. Instytuty świeckie np. tworzą gałąź wielkiej Wspólnoty Międzynarodowej Unii Rzymskiej. Wskazane jest również tworzenie Konferencji czy Rad Przełożonych Wyższych w celu skuteczniejszej współpracy dla Kościoła²⁴.

WŁADZA INSTYTUTÓW ŚWIECKICH

Wszystkie Instytuty w celu zachowania jednolitego kierownictwa są zależne od Św. Kongregacji do spraw Zakonów i Instytutów świeckich a Instytuty świeckie Misyjne, także od Św. Kongregacji Rozkrzewienia Wiary²⁵.

Poszczególne Instytuty — jeżeli nie są wyjęte — podlegają ordynariuszowi miejsca. „Provida Mater” mówi: „Instytuty świeckie poza własnymi prawami istniejącymi obecnie i przyszłymi, podlegają miejscowym ordynariuszom, zgodnie z prawem obowiązującym Zgromadzenia nie objęte egzempcją i Stowarzyszenia życia wspólnego”²⁶, czyli ordynariusz ma

²² PrM, Normy Art. III § 1—4, w: Instytuty świeckie..., s. 24—26; Fr. Bogdan, dz. cyt., s. 417—418.

²³ Pius XII, Motu proprio Primo feliciter, IV (dalej: PrF).

²⁴ Por. także: DZ 23 „... tego rodzaju Konferencje można ustanawiać również dla Instytutów świeckich”.

²⁵ PrM, Normy Art. IV § 1, w: Instytuty świeckie..., dz. cyt., s. 26; tamże CumS 2°, s. 44.

²⁶ PrM, Normy Art. VIII, w: Instytuty świeckie..., dz. cyt., s. 29.

taką samą władzę i jej zakres w odniesieniu do Instytutów świeckich jak i do Zgromadzeń zakonnych²⁷.

Oprócz władzy zewnętrznej, każdy Instytut posiada własny Zarząd wewnętrzny, który „może być organizowany hierarchicznie podobnie jak Zgromadzeń zakonnych i Stowarzyszeń życia wspólnego z odpowiednimi modyfikacjami, według uznania Św. Kongregacji do spraw Zakonów, zgodnie z naturą, celem i sytuacją każdego Instytutu”²⁸.

O tych modyfikacjach mówi Ks. Fr. Bogdan SAC w Prawie Instytutów życia konsekrowanego za J. Beyerem: „Instytuty nieraz są dalekie od kopiowania zakonnych modeli, nawet co do terminologii: w miejsce przełożonego wprowadza się kierownika czy przewodniczącego; formację kandydatów powierza się nie mistrzowi nowicjuszy lecz mistrzowi probacji; siedziby zwie się nie domami lecz ogniskami czy ośrodkami skupienia; członków dzieli się nie na wspólnoty, lecz na grupy czy ekipy...”. W domach, gdzie członkowie mieszkają wspólnie są pewne przepisy o klauzurze, ale ustalają normy kontaktowania się z ludźmi w siedzibach Instytutu; strój jest w zasadzie świecki, estetyczny, w sposób rozumny dostosowany do mody, ale może dany Instytut a zwłaszcza osoby mieszkające razem w danym domu, przyjąć jakiś wspólny strój świecki; jest wolność korespondencji, ale przełożeni powinni nawet czasem czuć się w obowiązku kontrolowania listów, zwłaszcza wtedy, gdy zauważą oznaki jakiegoś niebezpieczeństwa dla osób konsekrowanych²⁹.

FORMACJA CZŁONKÓW

W dotychczasowych dokumentach poświęconych Instytutom świeckim nie ma specjalnych przepisów dotyczących formacji członków tychże Instytutów. Stosują się w tym względzie do przepisów wspólnych wszystkim Instytutom życia konsekrowanego. Formacja w Instytutach świeckich ma być na ogół długa i głęboka, z powodu tego, że życie osób konsekrowanych w świecie żyjących, jest wystawione na większe niebezpieczeństwo niż osób zakonnych³⁰.

W Instytutach świeckich — tak jak i w zakonnych — jest przewidziana możliwość przejścia członka do innego Instytutu, odejścia i wydalenia według norm ustalonych czy to prawem ogólnym dla wszystkich Instytutów świeckich czy też prawem partykularnym.

²⁷ KPK, kan. 500; zob. Fr. Bączkiewicz, dz. cyt., s. 632; Fr. Bogdan, dz. cyt., s. 44.

²⁸ Fr. Bogdan, dz. cyt., s. 413—414.

²⁹ Tamże, s. 428—429.

³⁰ Tamże, s. 423.

Instytuty świeckie „według prawa i z reguły nie są i nie mogą być nazywane zakonami³¹, ani stowarzyszeniami życia wspólnego”³². Ich „członkowie dążą do doskonałości przez zachowanie rad ewangelicznych, pełnią dzieła apostołstwa, żyją według Konstytucji pod władzą przełożonych, lecz nie prowadzą życia wspólnego żyjąc wśród świata. Nie składają też ślubów publicznych, lecz śluby prywatne, przysięgi lub przyrzeczenia. Sobór Watykański II uroczystie stwierdził, że Instytuty świeckie choć nie są Instytutami zakonnymi, należą jednak do kanonicznego stanu doskonałości w Kościele”³³.

3. DUCHOWOŚĆ INSTYTUTÓW ŚWIECKICH

Instytuty świeckie zachowują swój własny charakter „świeckości”, ale w pewien sposób różnią się od świata przez ukierunkowanie wartości ziemskich w duchu ewangelicznych błogosławieństw. Jest to „świeckość konsekrowana”. „Świeckość” oznacza tu włączenie się w świat³⁴, ale tak, że członkowie Instytutów mają być „...w świecie, lecz nie ze świata, tylko dla świata”³⁵. Ich profesja rad ewangelicznych jest pełną profesją doskonałości chrześcijańskiej tak jak i profesja zakonna. „Doskonałość ta jednak powinna być urzeczywistniana i ślubowana w świecie, toteż trzeba ją dostosować do życia świeckiego we wszystkim, co jest dozwolone i co się da pogodzić z wymogami i dziełami tejże doskonałości”³⁶. Instytuty świeckie mają łączyć w sobie pełną konsekrację życia według rad ewangelicznych z pełną odpowiedzialnością za Kościół w świecie współczesnym, poprzez swoją obecność przekształcać świat od wewnątrz mają być narzędziami do wprowadzenia w życie misji Kościoła, to jest zbawienia świata i świadczenia o Ewangelii w sposób ukryty, życiem świeckim. Najwyższym wzorem i natchnieniem, z którego mają czerpać, jest i pozostanie Chrystus. „Instytuty świeckie ubogacają Kościół przykładem życia świeckiego przeżywając je jako konsekrowani” i odwrotnie, przykład życia konsekrowanego przeżywanego niejako przez świeckich”³⁷.

Obecnie istnieje już wielość form życia Instytutów świeckich i duchowość każdego z nich odznacza się jakąś odrębnością, specyficzną ce-

³¹ KPK, kan. 487 i 488 n. 1.

³² KPK, kan. 673 § 1; por. PrM, Normy Art. II § 1, 1°, w: Instytuty świeckie..., dz. cyt., s. 23.

³³ E. Szafrowski: Prawo Kanoniczne w okresie odnowy soborowej, T. 1, s. 480; por. także DZ 11; *Renovationis causam*, w: *Charyzmat życia zakonnego*, s. 267.

³⁴ Paweł VI, Przemówienie do Przełożonych Generalnych Instytutów świeckich, 20 IX 1972, w: *Instytuty świeckie...*, dz. cyt., s. 70.

³⁵ Tamże, s. 72.

³⁶ PrR — II.

³⁷ Paweł VI, Przemówienie do..., dz. cyt., s. 73.

czą, określoną przez Ustawy danego Instytutu. Wspólną cechą wszystkich Instytutów świeckich jest to, że każdy z nich ma ścisły i żywy związek z Kościołem, jest aprobowany i zatwierdzany przez Kościół.

Członkowie poszczególnych Instytutów pracują w różnych zawodach, jednak takich, które dają się pogodzić z wymaganiami chrześcijańskimi i tam, w miejscu swej pracy, w środowisku, swoim życiem pokazują jak można być wiernym Ewangelii Chrystusowej w zwykłym, szarym życiu, pełnym trosk i niepowodzeń, jak należy właściwie używać dóbr tego świata i jak się nimi cieszyć oraz jak pełnić wolę Bożą i jak świat czynić lepszym.

4. APOSTOLSTWO INSTYTUTÓW ŚWIECKICH

Charakter apostołstwa Instytutów świeckich określa dokument „*Primo feliciter, II*”. „Całe życie członków Instytutów świeckich poświęcone Bogu przez profesję doskonałości, powinno stać się apostołskie. Apostołstwo winno być pełnione nieustannie i święcie oraz wypływać z wielkiej czystości intencji, głębokiego zjednoczenia z Bogiem, mężnego wyrzeczenia, szlachetnego zapomnienia o sobie i miłości do dusz..., powinno ono obejmować całe życie..., powinno być wiernie pełnione nie tylko w świecie, ale także niejako za pomocą świeckiej działalności, w miejscach i okolicznościach odpowiadających warunkom świeckim”.

Z tego celu ogólnego wynikają cele szczegółowe poszczególnych Instytutów. „Instytuty świeckie z racji stanu doskonałości, której chcą się poświęcić i z racji całkowitego oddania się apostołstwu ... są powołane w dziedzinie tejże doskonałości i apostołstwa do życia doskonalszego niż to, które wystarcza najlepszym spośród wiernych pracujących w czysto świeckich stowarzyszeniach jak np. w Akcji Katolickiej...”³⁸.

Ojciec św. Paweł VI daje przestrogi Instytutom świeckim i nawołuje do czujności: „... „nie jest powiedziane, że wasz wybór zmierzający do doskonałości jest łatwy. Nie oddziela od świata zlaicyzowanego, w którym naczelne miejsce zajmują wartości doczesne i zasady moralne są często wystawiane na nieustanne i ciężkie pokusy... Na każdą chwilę trzeba się odwoływać do konsekracji, by zapewnić prawość postępowania... Poruszanie się na skraju równi pochyłej ... jest to droga trudna, droga alpinistów ducha... .

Druga sprawa: Członkowie Instytutu mają być w świecie, nie ze świata, lecz dla świata.

³⁸ CumS 10a, w: Instytuty świeckie..., dz. cyt., s. 44.

Trzecia rzecz — to Kościół. Instytuty świeckie należą do Kościoła ze szczególnego tytułu osób Bogu poświęconych. Jako świeccy mogą lepiej poznać potrzeby Kościoła ziemskiego, nawet do odkrycia jego błędów, ale to nie może być okazją do nieuczciwej krytyki, lecz bodźcem do pokornejszej pomocy i do większej miłości”³⁹.

Aby apostołstwo było skuteczniejsze, w Instytutach tych obowiązuje członków całkowita dyskrecja co do nazwisk osób należących do Instytutu.

Na uwagę zasługują może jeszcze Instytuty świeckie o charakterze misyjnym. Co mówi o nich Sobór Watykański II?: „Skoro zaś z natchnienia Ducha Świętego stale rozwijają się w Kościele coraz bardziej Instytuty świeckie, stąd również ich działalność, pod kierownictwem biskupa, może być pod niejednym względem korzystna dla misji, jako znak całkowitego oddania się ewangelizacji świata”⁴⁰. Do Instytutów świeckich misyjnych, ze względu na ich apostołstwo indywidualne — możemy również odnieść wypowiedź Soboru Watykańskiego II odnoszącą się do apostołów świeckich. „To apostołstwo indywidualne jest palącą potrzebą w owych krajach, gdzie swoboda działania Kościoła jest dotkliwie ograniczana”⁴¹.

5. KLERYCKIE INSTYTUTY ŚWIECKIE

Ciekawą, nową i problematyczną, bardzo delikatną sprawą jest tworzenie Instytutów świeckich kleryckich, do których należą kapłani diecezjalni — stwierdza Paweł VI⁴². O włączeniu się kapłanów w działalność Instytutów świeckich mówi nauka Kościoła w Motu proprio Piusa XII „Primo feliciter, I’”: „Stowarzyszenia kapłanów lub świeckich dążących do doskonałości chrześcijańskiej w świecie ... bezwzględnie muszą się przekształcać w Instytuty świeckie...”. Znaczy to, że stowarzyszenia kleryckie istniały już przed wydaniem „Provida Mater” (1947 r.). Kapłan należący do Instytutu w zasadzie korzysta z praw przysługujących danemu Instytutowi i zaciąga wobec niego obowiązki, ale nadal, i to jakby w podwójnym sensie, bo na mocy święceń i profesji rad ewangelicznych jest związany z biskupem i od niego zależy; nie wyobcowuje się również przez to ze wspólnoty prezbiterium diecezjalnego. Instytut jest dla niego wspólnotą dopomagającą mu w formacji duchowej, w pogłębianiu życia wewnętrznego według rad ewangelicznych.

³⁹ Paweł VI, Przemówienie na Międzynarodowym Kongresie Instytutów świeckich, 26 IX 1970, w: *Instytuty świeckie...*, dz. cyt., s. 53.

⁴⁰ Sobór Watykański II, Dekret o działalności misyjnej Kościoła, 40.

⁴¹ DA 17.

⁴² Paweł VI, por. Przemówienie z okazji 25 rocznicy wydania Konstytucji PrM, w: *Instytuty świeckie...*, dz. cyt., s. 64.

Kapłan należący do Instytutu świeckiego nie oddziałuje tak jak członek świecki przez bezpośrednie działanie w porządku doczesnym, lecz przez posługę kapłańską przygotowuje ludzi do życia zgodnie z zasadami wiary⁴³.

Pomoc duchowa jaką czerpie w Instytucie ma mu pomagać do lepszego spełnienia obowiązków kapłana diecezjalnego, zaś pogłębione życie duchowe pomaga unikać niebezpieczeństw, jakie grożą kapłanowi w dzisiejszym świecie, bardziej bezinteresownie służyć biskupowi i wiernym, świecić przykładem wierności Kościołowi. Przynależność do Instytutu ułatwia kapłanowi praktykę ubóstwa, tak mile widzianą przez wiernych i tak bardzo na czasie, gdy Kościół ma się stać „Kościółem ubogich” w swej odnowie powrotu do źródeł chrześcijaństwa. Kapłan taki jest bardziej wielkoduszny i owocniejsze jest jego apostołstwo.

Kardynał J. Antoniutti mówił: „Jeżeli chcemy utrzymać w dzisiejszym duchowieństwie głębokie życie wewnętrzne, nie znajdziemy lepszego sposobu jak włączanie ich do Stowarzyszenia, które zobowiązuje członków do doskonałości przez praktykę rad”⁴⁴. Kardynał wysuwa wnioski, że: „Byłoby rzeczą pożądaną, aby kapłani diecezjalni byli członkami Instytutów czy Stowarzyszeń, ażeby mogli jak najpełniej przeżywać kapłaństwo Chrystusa i naśladować Jego cnoty”⁴⁵. Za tym przemawia także przeżywanie przez wielu kapłanów poczucia samotności. Instytut byłby dla nich wspólnotą braterskiej jedności. Na temat zrzeszeń kapłańskich wypowiedział się i Sobór Watykański II: „Należy także wysoko cenić i pilnie zalecać stowarzyszenia, które w oparciu o statuty uznane przez kompetentną władzę kościelną, dzięki zatwierdzonemu lepszemu i stosowniejszemu porządkowi życia i pomocy braterskiej pielęgnują świętość kapłanów w wykonywaniu posługi i w ten sposób zamierzają służyć całemu stanowi kapłańskiemu”⁴⁶.

Ten poważny problem przynależności kapłanów do Instytutów świeckich „powinien być rozwiązany z zachowaniem *sensus Ecclesiae*”⁴⁷.

ZAKOŃCZENIE

Powołanie do Instytutów świeckich — jak każde powołanie — jest swoistym charyzmatem w Kościele. Podobnie jak wszelkie charyzmaty są udzielane przez Ducha Świętego wiernym dla dobra innych ludzi, tak

⁴³ Tamże, s. 63.

⁴⁴ Kard. I. Antoniutti, Przemówienie na otwarciu międzynarodowego spotkania..., dz. cyt., s. 93.

⁴⁵ Tamże, s. 94.

⁴⁶ Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów, 8.

⁴⁷ Paweł VI, Przemówienie do Przełożonych Generalnych..., dz. cyt., s. 71.

i istnienie oraz działanie Instytutów świeckich należy rozumieć jako znaki czasów — jako siłę, która może przyspieszyć nadejście Królestwa Bożego poprzez przemianę i uświęcenie całego świata stworzonego.

Na temat posłannictwa Instytutów świeckich — w swym przemówieniu do uczestników Kongresu i Zgromadzenia Ogólnego Światowej Konferencji Instytutów świeckich w dniu 28.VIII.1980 r. w Rzymie — Ojciec Święty Jan Paweł II powiedział: „Wasz stan ... jest szczególnym darem Ducha Świętego dla naszych czasów ... ważną jest rzeczą, by doświadczenie waszego życia, które charakteryzuje i spaja poświęcenie się Bogu, apostołstwo i życie świeckie, przebiegało ... w zjednoczeniu z Pasterzami Kościoła i było udziałem w misji ewangelizacyjnej całego Ludu Bożego”⁴⁸. Dla skuteczności tej misji — zauważa Ojciec Święty, trzeba zwrócić uwagę na spełnienie trzech warunków: pełne poświęcenie się Bogu i przez konsekrację uświęcenie stanu świeckiego, oraz apostołskie zaangażowanie we wszystkie dziedziny życia; odpowiednia wiedza, kompetencja w danej specjalności dla większej owocności apostołskiej działalności; zasadnicze nastawienie się na przemianę świata od wewnątrz⁴⁹.

Aby poszczególne Instytuty mogły rozwijać się i dobrze odpowiedzieć swojemu zadaniu, na pewno rzeczą ogromnie ważną jest dobór członków. Powinny to być osoby naprawdę dojrzałe wewnętrznie, pełne wyrzeczenia, miłości Boga i bliźniego, otwarte na Kościół i jego sprawy, zapominające o sobie, dobrze zorientowane w prawach i obowiązkach, ale też i w trudnościach i niebezpieczeństwach tej formy życia konsekrowanego Bogu w świecie. Tych trudności nie powinno się ukrywać przed kandydatem, nim podejmie ostateczną decyzję.

Na uwagę zasługuje również wzajemny stosunek Instytutów zakonnych i świeckich. Sobór Watykański II mówi wyraźnie: że „jest rzeczą korzystną dla samego Kościoła, żeby Instytuty (zakonne) miały swój odrębny charakter i własne zadania”⁵⁰. Niemniej — „wszystkie Instytuty powinny brać udział w życiu Kościoła i przyswajając sobie oraz w miarę sił popierać zgodnie z własnym charakterem jego inicjatywy i zamierzenia”⁵¹.

W Kościele nie ma uniformizmu. Instytuty zakonne nie mogą i nie powinny próbować przemieniać się w Instytuty świeckie, a Instytuty świeckie — w zakony. Zadania w Kościele są tak szerokie, że aby mógł je wypełnić, każdy Instytut winien jak najgorliwiej realizować swoje po-

⁴⁸ Jan Paweł II, Ewangelizacja a Instytuty świeckie, Przemówienie do uczestników Kongresu i Zgromadzenia Ogólnego Światowej Konferencji Instytutów świeckich, 28 VIII 1980, w: L'Osservatore Romano, wyd. polskie, nr 11/1980, s. 18.

⁴⁹ Por. tamże, p. 4.

⁵⁰ DZ 2b.

⁵¹ DZ 2c.

słannictwo, starając się równocześnie pomóc innym spełniać to samo zadanie. Zakony, Zgromadzenia zakonne i Stowarzyszenia zakonne oraz Instytuty świeckie powinny łączyć wzajemną życzliwość, poszanowanie własnej odrębności i pełną miłości współpraca w dziele ewangelizacji.